

Werger hinerek e

Wergêrno, ji bir nekin ko kurdî erdekî bêav e
û hinerê wergerê çemekî boş e diherike!
Wergerînin!

Pireya danûstendina kulturana

Werger yek ji wan pirsana e ko di civaka me de, bi qasî ko tê xwastin ne hatiye minaqeşekirin. Di vî warî de, minaqeşeyeke pirhêl û bisewîye pêwîst e. Ji bo vê yekê, divê mirovên di vê qadê de dixebitin bi awayekî aktîftir beşdarî vê minaqeşeyê bibin. Hêvîya min ew e ko feydeyê fikirên di vê nivîsê de tên pêşkêşkirin jî bigihêje vê minaqeşeyê (qesda min minaqeşeya wergera kurmançî ye). Ez ji zû de difikirîm ko li ser wergerê û rola wê xebateke berfirehtir bikim. Min di destpêkê de nedixwast, ez qîma xwe bi nivîsekê bi tenê bînim. Ji ber ko li gora min, hinerê wergerê divê bi her awayê xwe ve û bi detay bê nivîsandin. Lê berfirehîyê weha di çarçoveya vê nivîsê de hilnayê ko ji bo kovarekê hatiye nivîsîn. Loma jî divê mirov di destpêkê de bizanibe ko nivîseke weha dê nebe bersiva gelek tiştan. Lê tevî vê jî ez ê hewil bidim, da di vî warî de ji nav tiştên girîng, ên herî girîng hilbijêrim û bi awayekî weha li ser wan rawestim ko di çarçoveya vê nivîsê de hilên.

Werger pêwîstîyek e. Werger bersiva pêwîstîyekê ye. Ji gava ko mirovahî bi vê xusûsiyeta wergerê hisîyaye û heta niha, ev pêwîstî zêde bûye û kêr nebûye.

Werger û rola ko wergerê di pêşveçûna ziman û edebîyata neteweyekî de, ya rastî bi giştî di pêşveçûna çanda neteweyekî de leyiztiye, hertim bûnin mijarên minaqeşeyê. Gelek netewe bi vê xusûsiyeta û tesîra wergerê hisîyanin û loma jî wan girîngîyê mezin daye vî hinerî. Werger di navbera du kulturana de pireyê pir xurt û girîng e; di eynî wextê de, rêya diyaloga kulturana e. Ew meydana pêwendiyên kulturên cuda firehtir dike. Werger di warê dewlemendkirina ziman û kulturana de jî xwedîya

fonksiyoneke mezin e. Zimanê ko bû mijarê wergerê, êdî nema dikare mîna berê bimîne. Ji ber ko werger zorê dide sînoren zimanan û firehbûnê li ser wan ferz dike. Neteweyên ko hayên wan ji vê yekê henin, ji bo ji nîmetên vî hinerî feydeyê bibînin, carinan seferberîyên mezin îlan kirinin.

Ger em dûr neçin, em dikarin nimûneya Tirkîyeyê bidin. Piştî ko Komara Tirkîyeyê ava bû, wezîrê kulturê di serî de, ji bo wergera klasîkên dinyayê seferberîyeke mezin dest pê kir. Bi saya vê helwêstê û hewildanên wê demê, di hindurê pêvajoyê de, berhemên Dostoyevskî, Tolstoy, Şolohov, Hugo, London, Stenberg, Gonçarov, Homeros, Voltaire û hwd hatin wergerandin. Ancax piştî wê, li Tirkîyeyê ji bo pêşdeçûna bi giştî edebîyatê û bi taybetî jî romanê, zemîneke pir baş peyda bû. Û îro ger edebîyata tirkî gîhaştibe qonaxekê, di vê yekê de para wergerê pir mezin e. Gelo îro, Shakespeare, Zola, Çehov, Dostoyevskî, Gogol û bi hezaran mirovên din, bi tirkî tune bûna, rewşa vê edebîyatê dê çawa bûya?

Bala xwe bidin cihanîbûna berhemên nivîskarên Swêd û Norweçê. Ez meraq dikim, ger ne bi xêra wergerê bûya, hayê kê dê ji berhemên Strindbergê swêdî çêbûbûya ko bi zimanê heyşt milyon mirovan (gava Strindberg sax bû, nifûsa Swêdê pir kêmtir bû) bi tenê hatinin nivîsandin. Gelo mirovên din karîbû îmkana xwendina berhemên wî bi dest bixista? Gelo ew ê li dinyayê ew qasî bihataya naskirin? Bi ya min, na! Ev giş bi xêra wergerê bûnin. Heger ne weha bûya, ji bo xwendina berhemên Strindbergê li vê quncika bakurê dinyayê, divîyabû hemû mirovên bi zimanê berhemên wî nizanîbû, fêrî swêdî bûbûna. Ev ji bo Norweça ko nifûsa wê ji ya Swêdê jî kêmtir e, her weha ye. Knut Hamsun dîsa ne ji ber ko berhemên wî bi norwecî hatibûn nivîsandin, lê bi saya wergerên wan ên zimanên dinyayê yên din, bû beşekî jîyana herkesî. Na na, bi tenê mirovên Norwecê û kesên din ko fêrî norwecî bûbûn, dê berhemên Hamsun bixwendana. Vê yekê jî Hamsun nedikir malê dinyayê. Lê niha em dibînin ko ne Strindberg di çarçoveya Swêdê de maye û ne jî Hamsun di ya Norweçê de. Herdu jî bi saya wergerê, bûnin malên dinyayê û nivîskarên cihanî. Hin şaş tê digihêjin, dibêjin qey gava piranîya hevvelatîyên devereke bi zimanên biyanî zanibin, pêwîstîya wergerê namîne. Ger weha bûya, divê Swêd yek ji wan welatan bûya ko werger lê pir kêmtir dihat kirin. Lê gava em bala xwe didinê, em dibînin; tevî ko piranîya swêdîyan bi çend zimanan dizanin jî li Swêdê, hejmara berhemên ko hersal werdigerin swêdî, gelek caran ji yên swêdî bi

xwe, zêdetir e. Ev yek jî tesîreke mezin li edebîyata swêdî dike. Ji ber vê yekê, hin swêdî bi heq dipirsin: Gelo edebîyata Swêdê bê wergerên Shakespeare dê çawa bûya?

Bifikirin, ger em hemû klasîkên dinyayê wergerînin kurdî

Hinerê wergerê di jîyana gelên cîhanê de roleke pir êrênî leyiztiye. Lê kurmançiya me heta niha jî bi qasî ko tê xwastin, an bi qasî ko heq kiriye, para xwe ji vî hinerî wernegirtiye. Em di vî warî de jî dereng manin. Ji ber vê yekê, ji bo werger di jîyana kurdan de jî rola xwe ya biderengketî bileyize û di warê pêşveçûna ziman û edebîyata kurdî de, tesîra xwe bide xuyakirin, divê em vê qada jîyanê ya ko mîmarîyeke dîyaloga kulturê dixwaze, bi hosteyî bi kar bînin û ji nîmetên wê sûdê werbigirin. Ji her neteweyî bêtir, pêwîstiya neteweyê me bi wergerê heye. Werger li dijî asimilasyonê jî çêkeke me ya xurt e, lê em qîmeta vê çekê, hê jî bi qasî ko pêwîst e, nizanin. Divê em hewil bidin, da em hemû klasîkên dinyayê wergerînin kurdî. Bifikirin, ger hemû klasîkên dinyayê bi kurdî hebin, gelo rewşa ziman û edebîyata me dê çi qasî bê guhertin? Gelo piştî peydaabûna îmkanin weha, rewşa hin warên ko em xwe tê de qels dibînin, an em ji kêmanîyan gazindan dikin, dê çawa be? Li gora bawerîya min, me kurdan heta niha ji fonksiyona wergerê, bi qasî ko tê xwastin feyde nedîtiye û divê em vê yekê, weke kêmanîyeke mezin qebûl bikin. Divê em hewil bidin û heta ji destên me bê, giringiya wergerê aktuel bikin û di warê rola wê de bêtir şîyar bin.

Minaqêşeya pirsê wergerê di civaka me de, ne kevin e. Hêvîya min ew e ko ev minaqêşe dê bi sewîye bê birêvebirin, da encama ko tê xwastin, jê bê wergirtin. Ji ber vê yekê, ez dîsa dubare dikim ko divê ev pirs bi gelek alîyan ve bê minaqêşekirin û mirovên me di derheqê efekta wergerê de, baş bîn agahdarkirin.

Em pireyan dibînin, lê hosteyên pireyan nabînin

Di hemû demên dîrokê de, mirov dikare bi hêsanî bibîne ko neheqîyeke mezin li wergêran dibe. Em dibêjin ko ji bo ziman pêş de biçin, werger zorê dide sînorên wan. Em dibêjin ko dîyaloga kulturê, an pireya navbera kulturê, bi saya wergerê mumkun bûye. Baş e, gelo ev bi xwe

çêdibin? Ma ne avakarên vê pîreyê û vê dîyalogê henin? Ew jî wergêr in; mirovên ko bi vî karê giring mijûl dibin û şîyana xwe dixin xizmeta dîyaloga kulturana... Lê gelek caran, tu kes ji me wergêran nabîne. Em behsa rola wergerê dikin, lê wergêr nayê minaqeşekirin. Em pîreyan dibînin, lê hosteyên pîreyan nabînin. Ji xwe, li gelek welatan navên wergêran nayên zanîn jî. Tevî ko wergêr tesîrên mezin li civakê dikin jî ne xuya nin. Gava ji hinan tê pirsîn jî rûyê xwe diqermeçînin û dibêjin, ma wî/wê çi kiriye? Xelkê nivîsiye û wî/wê jî wegerandiye. Ma tu dibêjî qey dinya fetih kiriye.

Ez li dijî vî awayê têgîhiştinê derdikevim û vê yekê weke neheqîyeke mezin îlan dikim. Ew mirov ji bîr dikin ko ew bi saya wan wergêrên ko ew bi hêjayîya karên wan zêde nizanin, dikarin di ser pîreyên ko wan ava kirinin re derbas bibin û xwe bigîhinin çandên gelên cuda. Ev neheqîyek e ko li wergêran tê kirin. Ji bo nemana neheqîya di vî warî de jî minaqeşeyên weha giring in.

Septuaginta û dîroka wergerê

Di dîroka çand û zimên de, cîhekî wergerê yê pir giring heye. Ji xwe, dîroka wergerê vê yekê bi awayekî pir zelal nîşan dide. Di pêşveçûna zîmanê wergerê de jî roleke wergerê ya berbiçav heye. Gelo hinerê wergerê çawa dest pê kir? Pirtûka ko cara yekem hat wergerandin, kîjan e û ev li ko pêk hat? Li gora nivîsa André Lefereve ko yek ji wan beşên pirtûka Lars Kleberg (Bi gotineke din) e, dîroka wergerê li welatên rojavayî, bi wergera Ahîda Kevin dest pê kiriye. Li gora eynî nivîsê, desthilatdarê Misirê Ptolemaiosê Duyem dibîne ko li koloniyên Misirê, xelk êdî nema dikare Ahîda Kevin bi zîmanê orîjînal bixwîne. Ji ber vê yekê, ji Qudusê dixwaze ko Ahîda Kevin wergere zîmanê grêkî. Li gora ko tê gotin; ji bo vî karî, 70 kes ji Qudusê diçin Îskenderîyeyê. Her yek ji wan dikeve hîcreyekê û heta ko wergerê diqedînin jî pêwendîyên wan bi hevdu re çênabî. Di dawîyê de, Septuaginta werdigere zîmanê grêkî û bi vî awayî li Rojavayê dîroka wergerê jî dest pê dike. Di derheqê tarîxa wê de, agahdarîyeke zelal tune ye; li hin deveran bi texmînî, behsa BZ (Berîya Zayîne) salên 200î tê kirin û hin jî dîsa bi texmînî dibêjin; salên BZ yên navbera 300-100î.

Septuaginta navê wê pirtûkê ye ko hatiye wergerandin. Septuaginta bi zîmanê latînî, tê mahneya 70yî. Ji ber ko 70 wergêrî ev pirtûk

wergerandiye, bi latînî jê re dibêjin; "Septuaginta". Li gora agahdariya eynî nivîsê, ev pirtûka ha, pirtûka yekem e ko hatiye wergerandin.

Ji Septuagînta û pê ve, werger di dîroka geşbûna medenîyetan de, dest bi tesîra xwe ya bêhempa dike. Ger em bala xwe bidin edebîyata romayî ya klasîk, em ê bibînin ko ger ne efekta wergerê bûya, belkî ew ê bi vê îhtîşama xwe peyda nebûya. Ji ber ko ev lîteratur bi awayekî xurt li ser bingehê wergera ji zimanê grêkî geş bû. Latînî bi saya wergerên ji grêkî gul veda. Loma mirov dikare bi hêsanî bibêje bike ko di avakirina medenîyeta Ewrûpayê de, keda wergêran roleke bingehî ye. Ev jî dîyar dike ko hinerê wergerê ne bi tenê îroj, herweha ji dema wergera Septuagîntayê û vir de ye ko bi keda xwe beşdarî xurtkirin û geşkirina medenîyetê dibe. Gava dêrê li Ewrûpayê bi qaîde, bi şertên xwe yê taybetî û bi qedexebûnê zor da vî hinerî, an rê li ber geşbûna wî girt, wergerê li Rojhilata Navîn îmkanên pêşdeçûnê peyda kirin. Ji dema helwêsta dêrê ya ko Ewrûpa kir girtûgeha rewşenbîrîyê û pê ve, berhemên filozofên grêkî wergerîyan zimanê suryanî û farisî. Gava Ewrûpa di destê tarîtiya çaxa navîn de, ne di tu halî de bû, şewqa hinerê wergerê li Rojhilata Navîn belav dibû. Berhemên zaneyên grêkî û di serî de yê Arîstoteles, ancax piştî geşbûna misilmanîyê û desthilatdariya ereban û danûstendinên ewrûpayîyan û zaneyên ereban, dîsa bi saya wergerê li Ewrûpayê belav bûn û beşdarî amadekirina şertên ronesansa rojavayî bûn. Ji xwe heta wê çaxê, ereban hemû nivîsên Arîstoteles wergerandibûn zimanê erebî. Ji ber vê yekê, ewrûpayîyan di demeke dirêj de, hin berhemên wî ji zimanê erebî, hin jî ji zimanê grêkî wergerandin latînî û bi vî awayî, piştî demeke dirêj, hemû nivîsên wî li Ewrûpayê berdest bûn. Ji wê demê û vir de ye ko werger di pêşveçûna çanda ewrûpayî de, roleke sereke dileyize.

Dîroka pêşdeçûna edebîyata swêdî jî şahida wê ye ko hinerê wergerê li bakurê dinyayê jî roleke pir giring leyiztiye. Li gora nivîsa Lars Wollin (Wergera li Swêdê), wergerê di mahneya xwe ya nûjen de, bi Wehîyên Bîrgîttayê dest pê kiriye. L. Wollin di nivîsa xwe ya "Ji Bîrgîttaya Pîroz heta Barbara Cartlandê" de jî îstatîstîkên wergerên sê peryodan; 1866-1870, 1926-30, 1986-1990 dide ber hevdu. Hemû jî pexşan in. Li gora agahdariyên wî, di peryoda 1866-70yî de, li Swêdê 213 berhemên edebî hatinin wergerandin. Di peryoda 1926-30yî de, ev hejmar gîhaştiye 1490î û Di peryoda 1986-90î de jî 5 500 berhem hatinin wergerandin. Di eynî nivîsê de, îstatîstîkên berhemên ko zimanê wan î orîjinal swêdî ye jî tînin dayin: Di peryoda 1866-70yî de, li Swêdê 187, di peryoda 1926-30yî

de 1120 û di peryoda 1986-90î de jî 1 500. Yanî di 1866-70yî de, ji sedî 53yên hemû literatura swêdî (%53) werger bûn; Ev di 1926-30yî de, ji sedî pêncî û heft (%57) in û di 1986-90î de jî ji sedî heftê û neh in (%79). Zimanê reqeman heye, ew bi xwe dipeyivin. Ji ber vê yekê, mirovên dibêjin ko hema hema nêvîyê kultura Swêdê werger e, ne neheq in.

Werger îro jî dewreyeke mezintir dileyize. Dîrok diyar dike ko pêwîstîya mirovan hertim bi wergerê hebûye. Lê ev pêwîstî di tu demên dîrokê de, bi qasî niha derneketiye pêş. Her çi qasî hin dibêjin ko herkes bi çend zimanan dizanin, ji ber vê yekê rola wergerê dê di civaka nûjen de pir kêr bibê û heta pêwîstîya mirovan dê bi wergerê nemîne jî em di jîyanê de dibînin ko berevajîya wê, yanî pêwîstîya wergerê her ko diçe zêdetir dibe û kêr nabe. Îro bi tenê di nav sînorên Yekîtîya Ewrûpayê de, wergera ko herroj dibe, bi tu demên dîrokê re nikare bê miqayesekirin. Loma jî mirov dikare bi hêsanî bibêje ko werger di pêşveçûna Yekîtîya Ewrûpayê de roleke giring dileyize û projeya Yekîtîya Ewrûpayê jî ji bo geştirbûna hinerê wergerê îmkaneke mezin e.

Fikira li ser wergerê her hatiye guhertin

Fikira li ser wergera ko bi Septuagîntayê dest pê kir, di pêvajoya dîrokê de her hatiye guhertin. Demek hebû ko tiştê ji wergêrî/ê dihat xwastin, ew bû ko divê werger bi awayekî bihataya kirin, da xwendevan bikaribin di wê nivîsê de, xwe bibînin û nas bikin. Ji ber vê yekê, wergêrî/ê karîbû teksta orîjînal ji binî de biguherta, da xwendevanên wê demê bi hêsanî tê bigîhêjin. Yanî karê wergerê, li gora hevî û daxwazên xwendevanan dihat kirin. Lê demek hat ko durustîya bi tekstê û stîla orîjînal re bêtir derket pêş. Armanc ew bû ko xwendevan têkevin jîngeheke biyanî û bi awayê bikaranîna zimên ya guhertî re rû bi rû bibin.

Niha jî di warê wergerê de lênerînên pirî cuda henin. Hin dibêjin ko divê werger eynî gotinê bide; li gora hinin din, divê eynî fikirê bide. Tew hin dibêjin, gava ko mirov wê bixwîne, divê mirov pê nehise ko werger e, lê hinin din jî qîma xwe bi vê nînin û dibêjin ko divê weke wergerekê be. Hin henin jî giringîyê bêtir didin stîla orîjînalê û hwd...

Bi giştî kategoriyên wergerê

Hin kategoriyên nivîs û wergerê henin. Gava mirov wergerê dabeş dike,

li gora hin pîvanan, wê dike gelek beşan. Pîvana li gora qalîteya nivîsê, yek ji wan e. Di vê kategorîyê, wergera gotinên serbixwe, an fras û hevokên serbixwe heye. Nimûne: “Raweste!”, “Odeya mêvanan”, “Kîşandina çixareyê qedexe ye”. Nivîsên ko bi zimanên akademîk, an meslekî hatinin nivîsandin, mîna nivîsên li ser hiqûq, tib, kîmya, komputurê û hwd; nivîsên edebî û helbest û heta wergera axavtinên filîman û hwd jî dikevin vê kategorîyê. Werger li gora pîvanên fonksiyona nivîsê û qada wê jî tê dabêşkirin.

Dabêşkirineke din jî heye ko li gora meqseda wergerê, an armanca wergerê tê kirin. Ez naxwazim hemû awayên dabêşkirinê û pîvanên tèn bikaranîn, li vê derê binivîsînim. Ji ber ko ev nivîs ji xwe dirêj e, îcar ez naxwazim wê dirêjtir bikim. Lê ez dixwazim bi tenê hin rêzan li ser wê dabêşkirinê binivîsînim ko li gora meqseda wergerê tê kirin.

a- wergera pragmatîk

Di vê wergerê de, ya herî giring mesaj e, naveroka teksta orîjînal e. Yanî agahdarîya ko di tekstê de heye, ya herî giring e. Uslûb û estetîk û hwd li gora naverokê, ne zêde giring in.

b- wergera poetîk û estetîk

Di vê wergerê de, ziman bi xwe pir giring e. Heta, mirov dikare bibêje ko di wergerê de weha de, ziman jî naverokê jî giringtir e. Wergera bi vî awayî, dibe ko ji gelek awayên din diwartir be. Ji ber ko werger bi xwe hinerekî ”nemumkun” tê dîtîn, îcar di nav vî hinerê ”nemumkun” de, wergera poetîk û estetîk a herî ”nemumkun” e. Di vî beşê wergerê de, belkî diwarîyên herî mezin ji semantîk û morfositaktîkê bêtir, ji ber poetolojîya zimanê wergerê peyda dibin.

c- wergera etnografîk

Di vê wergerê de, wergêr forma zimên weha dike, da xwendevan bikaribin, tam têbigihêjin. Di vî awayî de, tesîra kulturê gelek e. Ji bo kulturên nêzîkî hevdu, problemên pir mezin peyda nabin, lê ger kultur pirî dûrî hevdu bin, wê gavê, wergêr nikare qîma xwe bi wergera tekstê bi tenê bîne. Divê ew bi îzah û ferhengokê ve xwendin û têgihîştina naverokê hêsantir bike.

d- wergera lingvistikî û didaktikî

Ev awayê wergerê bi piranî, ji bo danberheva zimanên cuda û analîzkirina wan tê bikaranîn. Mirov ji bo vê yekê, nivîsê morfem bi morfem werdigerîne. Ev ji bo miqayesekirina zimanan a ji aliyê strukturê ve, materyalekî baş pêşkêş dike.

Nimûne: Küçük kız Ahmet'in evini gördü.

Piçûk keçik Ehmed-GEN mal-POSS-OBJ dît

Wergera wê ya normal: Keçika piçûk mala Ehmedî dît.

Hin henin ko vê metodê di wergera nivîsên normal de, belkî di yên edebî de jî bi kar tînin û wê gavê tekstên pir ecêb ko di zimanê wergerê de nayên tu mahneyan derdixin ortê. Qesda min ne ew e ko mirov nikare vê metodê bi kar bîne, lê qesda min ew e ko bi vê metodê tu werger pêk nayê. Dibe ko mirov bi vê yekê ferhenga gotinên wê nivîsê derbixîne meydanê, da mirov bikaribe pê zimanê orijînal fêhm bike. Lê divê bê zanîn; nivîsa ko derbikeve ortê, ji wergerê bêtir dê bişibe ferhengokekê. Ji ber vê yekê, divê mirov ji derveyî hin armancên taybetî ko li jorê hatin dî-yarkirin, xwe nêzîkî metodeke weha neke.

Werger mumkun e

Werger ji aliyê teorîyê ve ne mumkun e. Lê di pratîkê de mumkun e. Ger qesd bi wergerê sûretekî ji %100 mîna yê orijînalê be, yanî ne di warê efektê de, ne di warê stîlê de û ne jî di warê mahneyê de, divê milîm şaş nebe, an jî bi gotineke din, şert ew be ko ne di formê de û ne jî di naverokê de, guhertineke herî piçûk jî çênebe, wê gavê werger ne mumkun e. Lê tevî vê yekê jî dîroka hinerê wergerê şahida mumkunbûna wê ye û em bi xwe jî dibînin ko ev hinerê “nemumkun”, bi xebatên mirovan di pratîkê de mumkun bûye û niha li unîversîteyan mîna ‘ilmekî tê qebûlkirin û xwendin.

Ji ber vê yekê, werger hem zanistîyek e û hem jî hinerek e. Lê hinerekî pirî dijwar e. Hinerê wergerê hinerekî taybetî ye. Ew ne bi tenê zanebûnê, an pisporîyekê dixwaze, herweha hewildaneke dijwar, kedeke mezin jî dixwaze. Digel şîyaneke bingeşî, cidîyet û berpirsiyarîyekê dixwaze.

Ger di nivîsekê de, his û îdyom tune bin, wergera wê hêsantir û

mumkuntir e. Ez ê hevokeke zimanekî biyanî wergerînim kurdî.

Bila hevoka me weha be:

Min di nûçeyên êvara îniyê de bihîst ko spîkêrî got; "Do nîvrojê, êzingvanîyekî ji gundê Şêbê, hirçeke mezin kuştiye".

Wergera hevokeke weha zêde ne zehmet e.

Ez agahdarîyên vê hevokê ji bo analîza naverokê rêz dikim:

- 1- Min di nûçeyan de bihîst
- 2- Nûçeyên êvara îniyê bûn
- 3- Spîkêrî got; "Do nîvrojê, êzingvanîyekî hirçek kuştiye"
- 4- Hirç mezin e
- 5- Êzingvanî ji gundê Şêbê ye

Tevî ko ev hevok hevokeke ne zêde zehmet xuya dike jî dîsa li vê derê, çend xal, ya rastî çend feqên piçûk henin ko divê ez bala xwe bidimê, ew jî ev in; "êvara îniyê" "roja pêncşemê" ye û ji ber vê yekê, "do nîvroj" a di tekstê de, "nîvroja çarşemê" ye, "spîkêr mêr e, êzingvanî mêr e", lê "hirç mê" ye. Di vê hevokê de, du lêkerên transîtîv henin û dema herduyan jî dema derbasbûyî ye. Ji ber vê yekê, divê ez li qaîdeyên "ergatîva split" miqate bim. Êdî piştî ko min rê li ber wendabûna naverokê girt û ji bo feqên rêzimanî tedbîrên pêwîst wergirtin, divê ez li awayê orîjînalê hûr bibim û vê naverokê, bi awayekî nêzikî awayê orîjînalê bihûnim. Lê divê ev nimûneya besît ya li jorê, me nexapîne ko wergera hevokên edebî yên ji qewla me kurdan, his û îdyom tê de didin çîre vîtan jî ew qasî hêsan e. Ji ber ko ev wergera hevokeke zimanê rojane ye û his û îdyom tê de tune nin, mirov dikare bi analîzeke weha besît ji heq wergera wê derbikeve. Lê ferqeke mezin dikare di navbera wergera vê nimûneyê û wergera hevokên çîrok û romanê de hebin û tew helbest bi xwe qet naşîbin wê. Şîyarbûna ko ji bo wergera hevokeke weha tê xwastin jî dîyar dike ko werger bi xwe, ne karekî hêsan e.

Wergera berhemên edebî û hin sedemên astengîyan

Heçî wergera berhemên edebî ye, wergera herî dijwar e. Ji wan jî heçî wergera helbestan e, mirov dikare bibêje ko hema hema ne "mumkun" e.

Ji ber ko wergera wan jinûvenivîsandin e, şirovekirin e. Ji xwe, li gora min, ger wergêrên helbestan bi xwe jî ne helbestvan bin, an jî ne ew mirov bin ko şîyana nivîsandina helbestan bi wan re hebe, wê gavê zehmetîya wê pirtir e ko mirov bikaribe wan ji nû ve binivîsîne jî. Tew gava ez li heksametreyê grêkî difikirim û wezina hece û arûzê bi bîr tînim, ez di warê wergera vî beşê edebîyatê de, bêhêvîtir dibim. Ev in, dibin sedem ko ez di warê wergera helbestan de bi taswas û dudilî bim.

Heçî wergerên roman, çîrok û hwd nin, ger ne bi qasî wergera helbestan bin jî dîsa pir dijwar in. Ji ber ko di van berhemana de zimanekî rewan û formulasyonên ko bi hûrbijarî hatinin çêkirin li pêş in. His, heyecan, evîn, bengîniya jîyanê, êş û elem û hwd bi zimanekî xweşik, bi hostetîya hûnandîneke estetîk û bi hêz û şîyana teswîreke bedew li pêş çavên xwendevanan tînin raxistin. Xwendevan di jîngeha bûyeran de, bi serpêhatîyên lehengan re dibin yek; carinan bi wan re hêrs dibin, carinan bi wan re kul û derdên wan tev radibin, carinan bi wan re di nav hisên ji xweşîya jîyanê dizên vedigevizin û di dergûşa bextîyarîyê de bi dilovanî kil dibin. Reng û ronahîya zimên xwe li hemû nivîsê belav dike û bi hevdu re diçirsin. Jîyanêke pîrhêl bi hemû tîkîlîyên xwe yê civakî, dijîtîyên ji wan dizên û hêjayîyên subjektîf ko taybetîyên mirovbûnê tê de veşartî, xwendevanan ber bi xwe ve dikişîne. Gotin bi meqamên xwe yê di hûnandinê de, bi kirasên xwe yê wî zimanî û girêdanên xwe yê di hevokan de, bi hevdu re derdikevin pêşîya xwendevanan. Di nivîsandîneke weha de, taybetîya sembolîzebûnê ne bi tenê di gotin û formulasyonên cuda cuda de, herweha di tevahîya nivîsê de ye. Nivîsên weha, ji alîyê her mirovî ve bi awayekî tê fahmkirin û nixandî.

Taybetîyên berhemên edebî yê li jorê jî bi kurtî behsa wan hat kirin, dîyar dikin ko feqên li ber wergêrên berhemên edebî ji yê li ber wergêrên din pirtir û diwartir in. Ji ber vê yekê ye ko wergera berhemên edebî di nav “hinerê nemumkun” de, “hînera herî nemumkun” e. Loma jî mirov di vî warê de, nikare wergereke bêqûsûr bike.

Ger werger be, qûsûr jî dê tê de hebe

Durustîya bi form û naveroka tekstê re şert e, lê min berê jî got; wergereke ji sedî sed weke orîjînalê, dîsa jî tiştêkî ne mumkun e. Ji ber vê yekê, divê em li wergera bêqûsûr nefikirin. Ger werger be, dê qûsûr jî tê de

hebe. Îcar li vira divê em dîyar bikin, bê em destûrê ji bo kîjan qusûran didin û kîjan qusûran jî qet qebûl nakin. Yanî ger di wergerê de dê qusûr hebe, kîjan qusûr, an şaşî normal in û kîjan jî ne normal in? Mirov di vî warî de, dikare gelek tiştan bibêje, lê ez ê qîma xwe bi çend nimûneyan bi tenê bînim.

Şaşîyeke normal ew e ko gava mirov wergerê bixwîne, bo nimûne; di vê mirov wê bi derbekê re ferq neke, yanî ew şaşî ne pir beloq be. Wekî din jî divê ew şaşî, stîla kurdî xerab neke, mahneyan bi temamî neguherîne, an wan nexe kirasekî weha ko mirov nikaribe tê bigîhêje, bê qesd çî ye. Di vî awayê saxtîkirinê de, ger mirov ferhengê bi kar neîne û gotinên wergerê nede ber yê nivîsa orîjînal, ev şaşî dê mîna probleman xuya nebe. Lê gava mirov gotinên wergerê ji girêdanên wan ên hevokan rizgar bike û bi alîkarîya mahneyên wan ên ferhengî bide ber gotinên teksta orîjînal, ev şaşîyên ko di qonaxa xwendineke normal de, mîna probleman dîyar nedibûn, dikarin mîna şaşîyên ko mirov qet nikare qebûl bike, derkevin pêşîya mirovî. Saxtîkirineke weha, ne metodeke pir baş e. Ev mirovan diajo ser şaşîyeke din ko wergerên xwe gotin bi gotin bikin. Lê tevî vê jî gava mirov nivîsek wergerand, heta ko ji mirov bê, di vê mirov ji nav hevmaheyên gotinan -çî di warê mahneyên wan ên bi serê xwe û çî jî di warê girêdanên wan ên di hevokan de- ya herî bêtir nêzîkî mahneya gotina nivîsa orîjînal bi hûrbijarî hilbijêre. Mirov bi vî awayî, dikare şaşîyan pir bi sînor bike. Tevî vê yekê, di wergera herî baş de jî şaşîyên leksîkalî dê hebin.

Divê werger ji aliyê rêziman, hevoksazî û stîlîstîka kurdîya nivîskî bê nixrandin. Şaşîyên di vî warî de, ji xwe nayên qebûlîkirin û ev xusûsiyetên wergerê yê bingehî ji ortê radikî. Lê ji derveyî van, hin şaşîyên din jî henin ko nayên qebûlîkirin. Bo nimûne; gava teksta orîjînal teksteke akademîk be û wergêr bibêje, ji bo herkes têbigîhêje, ez ê wê bi zimanekî sivik wergerînim, ez wê gavê nikarim vê şaşîyê qebûl bikim. Carinan jî teksteke zimanê wê ne pir giran, di wergerê de dibe teksteke zimanê wê pir giran. Ez bi xwe nikarim vê yekê jî weke qusûreke normal bibînim û li hemberî wê bi tolerans bim. Nimûneyeke din: Ger di nivîseke swêdî de, bûyerek di sedsala 17an de çêbûbe û wergêr di kurdî de jî bibêje sedsala 17an, wê gavê şaşîyeke pir mezin derdikeve ortê. Ji ber ko swêdî heta ko salên bi hezar û şeş sedî dest pê dikin neqedin, nabêjin sedsala 17an, yanî li ba wan 1699 jî tê de, sedsala 16an e. Gava wan got, sedsala 17an,

qesda wan ew e ko salên bi hezar û heft sedî dest pê dikin. Tu kes nikare bibêje ko şaşîyeke weha ne pir xeter e. Li gora min, ev şaşî nayê efûkirin, ji ber ko di orta nivîsa orîjînal û wergerê de, ferqek heye ko bi qasî sed salan mezin e. Li vê derê, giringîya taybetîyekê derdikeve ortê; şîyana têgîhiştina netêgîhiştinê. Wergêr divê têbigihêje ko di vî warî de, ferqek di navbera swêdî û kurdî de heye. Helbet mirov dikare ji bo şaşîyên ko nayên pejirandin, gelek nimûneyan bide. Ez dixwazim çend nimûneyên din jî binivîsînim. Ger wergêr “Treni kaçırdım” a tirkî weha wergerîne; “Min trê revand”, an ji “Altını üstüne getirmek”ê re bibêje, “Binî anîn serî”, an jî ji “Anasını ağlatmak”ê re bibêje, “Dêya wî bi girî kirin” ev ne şaşîyên normal in. Gava di nivîsa orîjînal de, esilzadeyek bi esilzadeyekî din re bi zimanê serayê bipeyive û wergêr peyivên wan mîna yên kuçeyan wergerîne, yanî sosyolektê têk bibe, ev jî ne şaşîyeke normal e. Wekî din jî ger wergêr ji “Ben oynadım” a tirkî re bibêje; “Ez leyiztim” û ji “Onu götürdüm”ê re bibêje; “Min wî bir”, ez ne van qusûrên hanê û ne jî yên dişibin van, mîna qusûrên piçûk û normal qebûl dikim. Ger wergêr hevoka nivîseke li ser kongreyeke komeleyekê ya bi tirkî “Ben çekiliyorum”ê weha wergerîne; “Ez xwe dikişînim”, an jî “Ez dikişim”, tu kes nikare bibêje ko divê mirov çavên xwe ji van qusûran re bigire. Ji ber ko em hemû dizanin, “Ez xwe dikişînim” û “Ez vedikişim”, an “Ez jê vedikişim” eynî mahneyê nadin.

Tew hin henin, pirtûkên ko dê bînan wergerandin, deh caran, bîst caran dixwînin, yanî heta ko jiber bikin dixwînin. Wergêrê/a bi vê teknîkê dixebite, piştî jiberkirinê, pirtûkê datîne alîyekî û dest bi wergerê dike, naveroka ko di serê wî/wê de maye, bi xwe dinivîsîne. Êdî ew û bextê xwe... Lê zêde dike, jê kêm dike, Xwedê dizane.

Ez bi xwe, ne terefdarê wergereke weha mim û tişteki weha di nav qusûrên nayên qebûlkirin de jî nahesibînim. Ji ber ko ev êdî bi naveroka di bîra wergêrî/ê de maye, dibe tişteki din. Li gora min, weke min li jorê jî dîyar kir, divê naverok baş bê fahmkirin û di pêvajoyeke analîzkirinê re derbas bibe. Piştî wê, heta ko ji destê mirov bê û ziman destûrê bide, divê formeke nêzikî forma orîjînalê bê peydakirin. Carinan ev pir zehmet e. Lê divê mirov hewil bide, da ne ji alîyê formê ve û ne jî ji alîyê naverokê ve, ferqeke mezin nekeve nav werger û orîjînalê. Em dizanin ko ev di tekstên edebî de diwartir e, lê di hin warên din de, ev kar dikare bi awayekî hêsantir û serkevîtir pêk bê.

Xalên nirxandinê

Baş e, wê gavê divê mirov ji wergerê kurdî çi bixwaze? Ez ê piştî vî beşî, li ser hin xalan, mîna wergera îdyom, peyivên pêşîyan, argoyan û hwd bêtir rawestim. Lê ez dixwazim berîya wan, hin xalên nirxandinê diyar bikim. Ji ber vê yekê, ez dibêjim, ger ez li dibistanekê mamoste bim û ez karekî wergerê bidim xwendekarên xwe, ez ê ji wan bi giştî tiştên li jêrê hatinin nivîsandin bixwazim. Mirov dikare lîsteya li jêrê dirêjtir bike û bi detaytir tiştan bixwaze, an jî hin mamoste dikarin bibêjin; “Em ê vê lîsteyê kurttir bikin”, lê ez bi xwe bim, tevî kêmanîyên ez jê haydar im, ez ê bi kêmanî li gora lîsteya jêrîn, wergerên xwendekarên xwe binirxînim.

- Ji ber xusûsiyeta kurmançî ya ergatîvbûnê (split ergativ), divê kiryarên (subject) hevokan rast bèn hilbijartin.

- Divê lêkerên di nivîsê de henin, rast bèn nivîsandin û tewandin. Divê mirov hay ji “verbkongruens”ê hebe. Di kurmançî de, ev tê wê mehneyê ko forma lêkerê di hemû demên ji derveyî dema bihurî de, li gora kiryarên hevokan û di dema bihurî de jî li gora kiryarên lêkera întansîtîv û bireserên lêkera transîtîv tê çêkirin.

- Divê navdêrên di nivîsê de henin, rast bèn nivîsandin û li gora nêr û mêtiyê, yekhejmarî û pirhejmarîyê û hwd rast bèn tewandin.

- Divê rengdêrên di nivîsê de henin, rast bèn nivîsandin û di atrîbutên ko ji nav û rengdêran pêk tên de, divê girêdana wan li gora taybetîya kurmançî pêk bê. Zimannas zimanan ji aliyê girêdana navdêr û rengdêran jî ji hevdu vediqetînin û grûpên cuda çêdikin. Ji ber ko kurmançî ji aliyê vê sîstema dabeşkirina zimanan ve, dikeve kategorîya NRê (navdêr+rengdêr), divê ev girêdan li gora vê qaîdeyê çêbibe. Yanî di halê weha de, divê mirov struktura atrîbuta zimanê orîjînal bi ya kurdî biguherîne.

- Divê hevok li gora hevoksaziya kurmançî hatibin avakirin.

- Divê nivîs ji aliyê naverokê ve rast hatibe wergerandin û mirov bikaribe tê bigihêje.

- Divê cudabûneke mezin di orta forma wergerê û ya orîjînalê de çênebe.

- Ji ber ko ez li jêrê behsa teknîka wergera îdyoman dikim, ez ê di vî warî de bi tenê weha bibêjim; divê wergera hatiye kirin, ne gotin bi gotin hatibe wergerandin û ji aliyê îdyomî ve jî rast be.

- Divê gotin û fras bi awayekî hûrbijarî hatibin hilbijartin û mirov ew

û hevmaneyên wan ên din baş dabin ber hevdu.

- Divê nivîs "biherike", yanî zimanê wê rewan be, girêdana wê baş hati-be çêkirin û bi zimanekî ko mirov "lê hildikume" nehatibe wergerandin û hwd...

Werger û îdyom

Yek ji wan astengiyên wergerê, wergera îdyoman e. Ji ber vê yekê, pêwîst e ko di derheqê wergera wan de rêya herî rast bê peydakirin. Ji ber ko îdyom ew celeb peyivîna ko mirov nikare li mahneya gotinên ko di avakirina wan de hatinîna bikaranîna binihêre û mahneya wan fahm bike. Ji berdêla wê, divê mirov her îdyomekê mîna yekîneyeke leksîkal bihesibîne. Yanî gava mirov di ferhengê de, li mahneya îdyomekê bigere, divê mirov li mahneya gotinên wê yek bi yek negere, îdyom ji çend gotinan pêk hati-be jî divê mirov wê weke yekê bibîne û bi temamî li wê bigere.

Hin awayên wergerandina îdyoman yên ko mirov di qada wergerê de dikare lê rast bê, ev in:

a- "Îdyom gotin bi gotin tê wergerandin"

Ev awayê wergerandinê ne awayekî rast e. Ji ber ko ev awa, îdyomê weke yekîneyeke leksîkal nahesibîne û bala xwe nade mahneya wê, di zimanê ko mirov werdigerîna de, dikare peyiv, an komikên peyivîna ên bêmahne bîn holê. Carinan jî dibe ko wergêr di wî zimanî de, bi xwe îdyomekê çêbike. Lê her çî dibe, bila bibe, ev awayê wergerandinê dibe sedem ko tiştêkî weha bê meydanê, da ji bo zimanê ko mirov werdigerîna, gelekî xerîb be. Ji ber vê yekê, ev awayê wergerandinê, ne awayekî biserketî ye.

Ger mirov li gora vê metodê bike, divê mirov îdyomên tirkî yên li jêrê weha wergerîne. Gelo wê gavê, tu kes dê hebe ko ji wan fêhm bike?

O kaldırım mühendisidir: Ew mihendisê peyarâyê (trotuarê) ye:

Dimyat'a (Payasa) pirince giderken evdeki bulgurdan oldu: Çû Dîmyatê (Payasê) birincê, ji bilxurê malê bû

Nuh der peygamber demez: Dibêje Nûh, nabêje pêxember

Kafayı çekmek: Serê xwe kişandin

Kafayı bulmak: Serê xwe dîtin

Yan gelip yatmak: Li ser kêlekê hatin û razan

An jî ger ez îdyomên kurdî weha wergerînim tirkî, ew ê di tirkî de bîn

çi mahneyê û gelo wê gavê, tu kes dê hebe ko ji wan fêhm bike?

Ew hesin bi sarî dicû: O demiri soğuk soğuk çîğniyor

Kaya şil firotiye: Yaş saman satmış

Li enîya xwe xistin: Alnına vurmak

Ji ber vê yekê, ez metodeke weha qet qebûl nakim. Mirov dikare gelek nimûneyên din binivîsîne, lê ev nimûne bi tenê jî têra nîşandana şaşbûna metodeke weha dikin. Niha jî ez dixwazim ji hin berhemên kurdî, hin nimûneyan pêşkêş bikim.

Hem werger, hem nivîs û ya herî xerab jî mixabin hem ferhengên me bi şaşiyên weha ve mişt in. Ez naxwazim navên berheman binivîsînim. Ji xwe, mebesta min bi tenê ew e ko ji bo şaşiyên di vî warî de henin, ez hin nimûneyan pêşkêş bikim. Bo nimûne; mirov di hin nivîsan de dibîne ko “Kabak başına (başında) patlamak” bûye “Kundur di serî de teqandin”; “Koltukları kabardı” ya tirkî bûye “Bin çengên wî nepixîn”. “Çukurova kazan biz kepçe” bûye “Çukurova beroş û em çoçik” û hwd.

Di vî warî de, şaşiyên ko di hin ferhengan (tirkî-kurdî) de henin, tew mirov ecêbmayî dihêlin: “Hoşuna gitmek” bûye “Lê xweş hatin”; “Gözünü dört açmak” bûye “Çav çar hillirin”; “Orgazm olmak” bûye “Ji rê çûn”; “Baş başa vermek” bûye “Serî dan ser hev”; “Baştan çıkarmak” bûye “Ji serî derxistin” û hwd. Mirov dikare ji gelek berhemên kurdî, gelek nimûneyên din jî li vê derê binivîsîne, lê bi ya min, ji bo nirxandina şaşiyên di vî warî de, ev mestere têrê dikin.

Şaşbûna vî awayê ha, di wergera peyvên argoyî de jî xuya dibe. Ger di nivîsekê de, “Kırığın teki” hebe û mirov di kurdî de wê bike “Şikestîyekî dera hanê”; ji “Yırtık birine rastladım”ê re bibêje “Ez li yekî/a çirîyayî rast hatim”; ji “Ense yapmak”ê re bibêje “Paşitu çekirin”, ma wê gavê mirov dikare ji wan re bibêje ko ev werger in? Li gora bawerîya min, mirov nikare wan mîna wergerê bihesibîne. Ji ber ko ev ji wergerê bêtir nêzikî ferhengê nin û mirov dikare bi alîkarîya mahneya wan a leksîkalî ve zimanê orîjînal bixwîne.

b- Metoda duyem ya ko divê mirov behsa wê bike ev e ko di zimanê orîjînal de fraseke normal e, lê di wergerandinê de wergêr îdyomekê li hemberî wê peyda dike. Ev metodeke ne hêsan e. Di vê metodê de, talûke heye ko wergêr ji uslûba orîjînal bi dûr bikeve. Dibe ko mirov di wergereke biserketî de, bikaribe hin frasên normal di zimanê ko mirov werdi-

gerînê de bike îdyom, lê divê hejmara wan ne zêde be, da cudabûneke mezin nekeve navbera nivîsa orîjînal û wergerê. Ji ber vê yekê, wergêrên ko ev metod ji xwe re hîlbijart, divê pir lê miqate bin, da balansa di orta herdu nivîsan de wenda nebe. Ji bo vê yekê jî divê wergêr nemaze li beşên ko dê li gora vê metodê wergerînin, pir baş hûr bibin û nehêlin meqseda nivîsa orîjînal bê guhertin.

c- Metodeke din heye ko mahneya îdyomên zimanê orîjînal werdigerîne. Yanî di zimanê orîjînal de îdyom e, lê di zimanê wergerê de bi gotinên normal mahneya wê tê îzahkirin.

Pir normal e ko îdyomek di zimanê orîjînal de hebe, lê di zimanê wergêrê de peyda nebe. Wê gavê, divê wergêrê/a nivîsê mahneya wê îdyomê wergerîne. Lê divê weha neyê fahmkirin ko ev metod metodeke biserketî ye. Talûkeya herî mezin ew e ko xurtbûna mahneya ko di îdyomê de civîyaye ser hev, bi formeke sist pêşkêş bibe û îdyom bi hemû hêz û rengên xwe ve dernekeve pêş. Ji ber vê yekê, gava mirov li hemberî îdyoma orîjînal îdyomek peyda nekir, an di wî zimanî de, ew îdyom peyda nebe, divê mirov di îzahata wê de pir bi dîqet be, da di kirasê zimanê wergerê de jî nêzîkî hêza xwe ya berê dîyar bibe û ji rengên xwe yê berê kêmtir neçirise.

d- Di wergerê de, îdyom li hember îdyomê tê peydakirin

Li gora bawerîya min, metoda herî baş ev e. Gava ez vêya dibêjim, ez ji bîr nakim ko hin îdyom henin ko mirov hertim nikare îdyomên hemberî wan peyda bike. Lê tevî vê jî divê mirov bi wan bersiva nivîsa orîjînal bide û ger di nivîsê de îdyom hebin, divê mirov di zimanê wergerê de, li hember wan îdyoman îdyoman peyda bike. Ji ber ko di eslê xwe de, îdyom nayên wergerandin, lê îdyomên hemberî wan tên peydakirin. Ji ber vê yekê, ji derveyî hin rewşên taybetî ko min di beşê “c”yê de behs kir, divê tu kes hewil nede, da ko îdyoman ji zimanekî wergerine zimanekî din. Ev kar hema hema ne mumkun e. Ji berdêla wê, heta ko mumkun be, divê li hemberî îdyoman, îdyom bînin peydakirin.

Ger mirov li gora vê metodê wergerîne, divê mirov hin nimûneyên beşê “Îdyom gotin bi gotin tê wergerandin”ê weha wergerandana:

O kaldırım mühendisidir: Ew beqan dixesîne; ew kêçan dixesîne; ew sa xwê dike.

Dimyat'a (Payasa) pirince giderken evdeki bulgurdan oldu: Çû heyfa bavê, qûna dê li ser kir.

Nuh der peygamber demez: Barê êzingê min; dibêje, barê êzingê min.
Kafayî bulmak: Serxweş ketin
Û hwd...

Wergêr û peyivên pêşîyan

Heçî peyivên pêşîyan in, ji bo nîşandana hêjayî û pîvanên civakan, pir giring in. Taybetîyên çandên cuda xwe di wan de didin der. Ew li ser bingehê zanebûn û tecrubeyên civatan hatinin avakirin, şîretên wan rênîşander in û di jîyana civakî de rolên pir mezin dileyizin.

Peyivên pêşîyan jî mîna îdyoman, peyivên taybetî nin û nayên guhertin. Qalibên wan ên serrastkirî henin. Lê hin ferq henin ko peyivên pêşîyan ji îdyoman vediqetînin. Berîya hertiştî, piraniya peyivên pêşîyan gelek çaran ji îdyoman dirêjtir in û hevokên temamkirî nin. Naverokên peyivên pêşîyan ji yê îdyoman konkrettir in. Peyivên pêşîyan gelek çaran encama serpehatîyan in û ji ber vê yekê, taybetîyeke wan jî ew e ko ew an rewşekê, an jî çîrokekê dinimînin. Mirov nikare ji peyivên îdyoman tê derxîne, bê mahneya wan çî ye. Ew di vî warî de xwedîyên sirên mezin in, lê peyivên pêşîyan mahneyên xwe zêde venaşêrin. Heta, ji bo ko mirov bi giştî bikaribin têbigihêjin, alîkarîya mirovî dikin. Yanî ew di vê mahneyê de, ji îdyoman birehmtir in. Qesda min ne ew e ko tu astengên wergera peyivan pêşîyan tune ye û hema mirov çawa çav li wan bikeve, mirov ê bikaribe pir bi hêsanî û bê problem wan wergerîne. Heçî peyivên pêşîyan in, wergera wan bi qasî ya îdyom û peyivên argoyî ne dijwar be jî dîsa divê mirov li wergera wan pir miqate be. Lê berê jî hat gotin, mahneyên gotinan ên leksîkalî alîkarîya mirovî dikin, da mirov bikaribe şîroveya mahneyên peyivên pêşîyan bike.

Ger mirov bala xwe bide van nimûneyên tirkî, mirov ê bibîne ko mahneyên gotinan ên leksîkalî çî qasî rênîşander in û dilbirehmîya peyivên pêşîyan çî qasî ji ya îdyom û peyivên argoyî zêdetir e: "Düşenin dostu olmaz; Alna yazılan başa gelir; Ateş olmayan yerden duman çıkmaz; Ayıpsız dost arayan dostsuz kalır; Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur; Demir tavında dövülür; Derdini söylemeyen derman bulamaz; El ağzına bakan karısını tez boşar; Her horoz kendi çöplüğünde öter; Ne

ekersen onu biçersin; Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır; Yoldan kal, yoldaştan kalma” û hwd...

Zimanê qels tune ye, pêwîst nake ko em dilên xwe bi xwe biçewitînin

Yek ji wan gazindên ko bi minasebeta wergerê tên kirin, “qelsbûna zimanê me” ye. Ma gelo zimanê me qels e? Zimannas zimanê qels nas nakin. Tu ziman ji tu zimanan ne qelstir e. Tu zimannas nikare wê cesaretê di xwe de bibîne û bibêje, li falan devera dinyayê zimanek heye ko qels e. Tiştêkî weha tune ye û ji ber vê yekê, ne pêwîst e ko em dilê xwe bi xwe biçewitînin. Ji ber ko avahîyên hemû zimanan bi awayekî giştî dişibin hevdu. Di hemû zimanan de, deng henin ko hejmara wan gelekî bi sînorkirî ye; ziman bi saya bikaranîna wan dengên ko bi serê xwe tu mahneyên wan tune nin, bi sed hezaran elementên herî piçûk yên bimahne ava dikin û bi xêra wan jî li gora prensîpên avakirinê, hevokên bêhejmar çêdibin. Yanî taybetîyên giştî yên strukturî, mîna dengsazî, xizneya gotinan û rêzimanî li ba her zimanî peyda dibin. Ger qesd bi dewlemendbûna zimanekî, hejmara gotinên wî zimanî bin, her zimanek xwedîyê wê îmkane ye ko li gora qaîdeyên xwe yên afirandinê, gotinan çêbike. Ji ber vê yekê, divê mirov baş bizanibe ko zimanê prîmîtîv tune ye. Lê dibe ko hin ziman zimanên civatin weha bin ko li gora civatên din zêde pêş de neçûbin û loma jî ji teknolojiyeke pêşketî bê par bin. Lê ji ber misteweya teknolojiya wan civatan, mirov nikare bibêje ko zimanên wan jî qels in. Divê mirov qebûl bike ko di hin zimanan de, mefûmên zanistî hê tune nin. Lê weke min li jorê jî got, divê ji ber vê yekê bawerîyeke şaş li ba mirovî peyda nebe ko ew ziman nikarin mefûmên zanistî çêbikin. Taybetîyeke zimanan a giştî heye ko her ziman xwedîyê sistemeke komunîkasyonê ya vekirî ye. Ev ferqeke mezin e ko zimanê mirovan ji zimanê heywanan vediqetîne. Ji ber vê yekê ye ko di warê afirandina gotinan de, bi her zimanî re ew şîyan heye ko peyivên nuh çêbike û bi îmkane xwe bersiva vê pêwîstîyê bide. Îro em dibînin, gelek zimanên ko “pêşketî” tên hesabandin jî li gel avakirina xwe ya taybetî, ji zimanên din jî peyivan werdigirin û bersiva vê pêwîstîyê didin.

Peyivandina bi zimanekî ya ji aliyê hejmareke mirovan a hindik jî nabe pîvana qelsbûnê. Tew zimanek heye, navê wî taîap e. Li gora agahdarîyên pirtûka profesore lîngvîstîkê Östen Dahlî (Ziman), ev ziman li gundekî

bi tenê tê peyivandin û nifûsa wî gundî li dora 100î ye Ji van 89 kes bi awayekî rewan bi taîapî dipeyivin. Ji derveyî wî gundî, li tu deverên din tu kes bi vî zimanî napeyive. Yanî zimanekî weha ye ko ji dorhêla xwe îzolekirî ye. Ji xwe, taîapa nivîskî tune ye, bi tenê zimanê axavtinê ye. Lê tevî vê jî gava mirov hevokeke vî zimanî ji bo analîzê werdigerîne, mirov dibîne ko hevoka wî ji wergera xwe ya bi gelek zimanên din komplekstir e û morfemên hevokê yên rêzimanî, ji yên gelek zimanên “pêşketî” bêtir in.

Lê ger hin bibêjin ko divê em di her warî de, peyivan peyda bikin, da ko kurmançî hem di warê felsefe, mentiq, ekonomî, hiqûq û hwd de bi rewanî bê bikaranîn û hem jî wergera pirtûkên van waran hêsantir bibe”, ez ê heq bidim wan. Lê peyiv lihevhatineke civakî dixwaze. Gava em bi kurmançî jî “lêvê” re dibêjin “lêv”, ev jî xweber çênebûye. Di bingehe wê de, lihevhatineke civakî ya nexuyayî heye ko heta nivîsê me hatiye. Ji ber vê yekê, ji bo afirandin û bikaranîna peyivên nuh jî divê mirov îmkaneke weha peyda bike ko bikaribe şertê vê fonksiyonê pêk bîne. Ger îroj, otorîteyêke kurdan a di vî warî de hebûya, şertên lihevkirina civakê ya li ser peyivên nuh û qebûlkirin û bikaranîna wan dê hêsantir û birêkûpêktir peyda bûbûna. Îmkaneke weha dê karê wergeran jî hêsantir bikiraya. Îro kurd bo nimûne, li Swêdê, di jîyana xwe ya komeleyetîyê de, yanî gava di komeleyên xwe yên cuda de dixebitin, di warê peyivan de, li tu astengên mezin rast nayên. Lê berîya bîst salan, gelek ji me di vî warî de, ji aliyê peyivan ve zehmetî dikîşand. Lê îro em hemû destûr û programên xwe bi kurmançî dinivîsînin û hemû civîn û kongreyên xwe bi kurmançî bi rê ve dibin. Kurdan di vê pêvajoyê de dît ko gava pêwîstî çêdibe, kurmançî ji bo qadeke jîyanê dikare peyivan biafirîne. Ev taybetî li ba her zimanî heye û li ba kurmançî jî heye. Ma berîya Şerê Cîhanê yê duyem, di zimanê îngilîzî, swêdî, erebî, tirkî, farisî, almanî, fransî û hwd de peyivên komputurê hebûn? Lê niha, em hemû dibînin ko ferhengên di vî warî de henin, her ko diçe mezintir dibin. Her ziman li gora qaîdeyên xwe, an wan werdigerîne, an li gora mentiqê xwe diafirîne, an jî raste rast ji zimanên din werdigire û xwe di vî warî de bê peyiv nahêle. Ev qaîde ji bo kurmançî jî derbas dibe.

Lê mixabin, asîmîlasyonê qad ji ber zimanê kurdî vegirtinin. Divê kurdî van qadan ji nû ve vebigire, bibe zimanê hemû qadên jîyana me û prestîja xwe bilindtir bike. Di vî warî de, hemû beşên civata me dikarin rolê bileyizin, lê wergêr bi wergerên hemû qadên jîyanê dikarin îmkanên

berxwedana vî zimanî xurttir bikin û roleke bêhempa bileyizin.

Îcar derdê herî mezin ne zimanê kurdî ye, kurd bi xwe nin

Pirseke din heye ko gava mirov li ser pirsên wergera kurmancî bipeyive, divê mirov balê bikişîne ser wê jî. Ew jî helwêsta kurdan a di warê kurmancî de ye. Ev tesîreke neyînî li wergera kurmancî jî dike. Ev helwêst meydana ko werger dixwaze tê de dewra xwe bileyize, tengtir dike û hem ji bo bi giştî zimên û hem jî bi taybetî wergerê, weke gefeke mezin fonksiyonê dileyize. Ji ber vê yekê, gelek giring e ko gava mirov behsa astengên vê qadê bike, divê mirov behsa meylên neyînî jî bike. Ji bo berde-wamîya jîyana zimanekî, tiştê giring ew e ko ew ziman bê bikaranîn û ji nifşan dewrî nifşan bibe. Zimanê ko neyê bikaranîn û dewrî zarokan nebe, ji xwe wê gavê mirina wî nêzîk dibe û Ruhstîn li ko be, dê li derîyê wî bixe. Rewşa kurdan a taybetî û pêlên asimilasyonê yên ko bi xezebeke nedîtî bi ser me de tîn, cîh li zimanê me teng kiriye. Ev tiştêkî pir eşkere ye. Lê bi ya min, zimanê kurdî herî pir noqan ji kurdan vala dike. Ji ber ko misogeriya berdewamîya jîyana vî zimanî, bi helwêstên kurdan ve girêdayî ye. Lê ger her kurdek ji bo kurdî bi kar neîne, li mahneyekê bigere û zarokên xwe fêrî kurdî neke û bi vî awayî nifşên nuh bi zimanekî din mezin bibin, wê gavê ji êrîşên asimilasyonê bêtir, yên ko cîh li kurdî teng dikin û bêhna wê diçikînin, kurd bi xwe nin.

Tendensên ko kurdî piçûk dibînin jî di vî warî de, roleke mezin dileyizin. Yên weha difikirin, kurdî mîna zimanê nexwendîyan, zimanekî “prîmîtiv” dibînin. Dibe ko gelek ji wan bîst- bîst û pênc salan li dijî asimilasyonê peyivîbin û belkî hin ji wan jî ji ber vê yekê, deh-panzdeh salan di hefsê de mabin, lê hê jî li mala xwe bi kurdî napeyivin û wan şertan ji ortê radikînan ko zuriyetên wan bikaribin vî zimanî zindî bihêlin. Îcar, gelo sûcê zimên e, an sûcê xwediyên zimên e?

Hin jî henin, ji wan heye ko ew navend in û hertiştên din jî li dora wan digerin. Gava kêmanîyek li ba wan peyda bibe, ji xwe divê li ba herkesî hebe. Li gora wan, pîvan ew bi xwe nin. Dinyaya mirovên weha pir piçûk e. Ew hew xwe dibînin. Di pencereyêkî pir piçûk re li derve dinîhêrin, ji ber vê yekê, nikarin rastîya ji derveyî xwe bi hemû ebatan bibînin. Di pirs-a zimanê kurdî de jî meylên weha tîn dîtin. Mirovên weha gava kurdîya wan têrê nake, ji wan heye ko kurdî têrê nake. Ji ber ko ew egosentrîst in

û dibêjin qey kurdî bi zanebûna wan ve sînorkirî ye. Li gora wan, ger kurdîya wan qels be, ji xwe ev ji ber “qelsbûna kurdî” tê.

Lê li gora tiştên li jorê jî hatin gotin, problema mezin ne ji zimanê kurdî ye, ji wan kurdan tê ko zimanê xwe bi kar naînin, zarokên xwe fêrî zimanê xwe nakin, an jî çareyekê ji bo qelsîya xwe ya di warê kurdî de, peyda nakin. Yanî ger mirov bi awayekî din bibêje, di têkiliyên kurdan û kurdî de, seqetîyek heye ko wan ji şûra neteweyî bi dûr dixîne. Kurd roj bi roj hejmara qadên ko kurdî tê de bi kar tînin, kêm dikin. Her ko diçe, cîh li kurdî tengtir dibe û hejmara kurdên ko di jîyana xwe de, zimanekî din di şûna kurdî de bi cîh dikin, zêdetir dibe. Pîrsa bingehtî ev e û divê em teşhîsa xwe şaş danînin. Ji ber vê yekê, ez dibêjim ko di eslê xwe de, derdê herî mezin ne zimanê kurdî ye, helwêsta kurdan e, kurd bi xwe nin. Zimanê qels tune ye, lê kurdên “qels” pir in.

Hevoksazî di ser hertiştî re ye

Pîrsa hevoksazîyê yek ji wan pîrsan e ko divê mirov di warê wergerê de jî derxîne pêş. Ji ber ko wergerê bi piranî jî tunebûna gotinan gazindan dikin û ji ber vê digihêjin qenaetekê ko kurmancî jî bo wergerê pir qels e. Ji xwe, min li jorê dîyar kir ko zimanê qels tune ye. Îcar ez ê ji alîyê tiştê di zimên de herî bingehtî ve, li ser vê pîrsê bi awayekî din rawestim û rola hevoksazîyê binivîsînim. Sedema vê pêwîstîyê ew e ko gelek mirov henin ko serên xwe bi hîlbijartina gotinan diêşînin û ji wan heye ko di zimên de tiştê herî bingehtî bikurdîbûna gotinan e. Yanî li gora wan, ger wan gotinên bi kurdî bi kar anîn, ji alîyê kurmancîbûna nivîsê ve, tu mesele namîne. Ji ber vê yekê, hewil didin ko gotineke biyanî jî di nivîsên wan de neyê bikaranîn. Ez dixwazim fikirên xwe bi awayekî pir kurt binivîsînim û mînaqêşeya vê pîrsê ya bi awayekî firehtir, ji nivîseke din re bihêlim.

Di zimanekî de, hemû tişt girîng in. Lê di nav van hemû tiştên girîng de, ya herî bingehtî, hevoksazî ye; yanî qaîdeyên avahîya hevokên wî zimanî nin, tahma wî zimanî ye, di hevokan de, prensîpên pêwendîyên gotinên wî zimanî nin... Ger we hevoka xwe li gora hevoksazîya wî zimanî ava kir, ew tê wê mahneyê ko hûn bi wî zimanî difikirin. Heta ko hûn rîayetî hevoksazîya wî zimanî bikin, hemû gotinên ko hûn di avakirina hevoka xwe de bi kar bînin, ji zimanekî biyanî hatibin wergirtin jî hevoka we dê hevokê kurdî be. Bo nimûne; niha ez ê sê gotinên erebî hîlbijêrim û di avakirina hevokê de bi kar bînim:

Qunbele: bombe

Met'em: aşxane, restorant

Fecirî: teqîya

Nimûne: Qunbele li met'emê fecirî: Bombe li aşxaneyê teqîya.

Tevî hersê gotinên erebî jî ev hevoka me hevokeke kurdî ye. Ji ber ko pêwendiyên hersê gotinên erebî, ne li gora hevoksazîya erebî, lê li gora hevoksazîya kurdî hatinin danîn. Lê ez ê vê carê gotineke biyanî jî bi kar neînim û ji çend gotinên xwerû kurdî hevokekê ava bikim.

Gotinên ko ez ê bi kar bînim, ev in:

Ez

hez

dikim

gelek

ji

vî

karî

Hevoka min a nimûne jî weha ye: Ez hez dikim gelek ji vî karî.

Weke hûn jî dibînin, hemû gotinên hevoka min, bi kurdî nin, lê hevoka min ne hevokeke kurdî ye. Ger ez bi awayekî din bibêjim; her çi qasî malzemeyên wê li fabrîkeyeke kurdî hatinin çêkirin û ji dikaneke kurdî hatinin kirin jî hostetîya ko hatiye bikaranîn, ne hostetîya kurdî ye. Yanî ev hevok bi gotinên kurdî, lê ne li gora qaîdeyên hevoksazîya kurdî hatiye avakirin û ji ber vê yekê jî ne hevokeke kurdî ye. Bi vê yekê jî baş dîyar dibe ko bi gotinên xwerû kurdî bi tenê hevokeke kurdî nayê çêkirin. Divê em hevoksazîyê di ser hertiştî re bigirin. Lê divê ev neyê wê mahneyê ko ez ji bo avakirina hevokan, gotinên biyanî pêşniyar dikim. Na! Ez bi xwe ne purîst im, lê ez pir hewil didim ko gotinên xwerû bi kurdî bi kar bînim û heta ko ji min tê jî ez bi kar tînim. Qesda min bi tenê ew e ko ez ya herî giring dîyar bikim.

Gelek gotinên farisîya ko îro mirov pê dipeyivin, ji ber sedemên dîyar, gotinên erebî nin (qesda min koka wan erebî ye), lê em dîsa jî jê re dibêjin, farisî. Ji ber çi? Ji ber ko ew gotinên erebî li gora hevoksazîya farisî

bi hevdu ve tèn girêdan û hevokên farisî pêk tînin. Ger gotin elementa herî giring bûya, îro divê me tu kesî behsa farisî nekira. Ji ber ko farisî ji aliyê gotinên erebî ve hema hema hatiye dagirkirin. Lê heta ko di hevokan de, hevoksazîya farisî ya taybetî bê paraztin, tu kes dê ji wan hevokan re nebêje, hevokên erebî. Ger mirov li van nimûneyan binihêre; “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir”, “Turistik tesisleri”, “Ziraat Bankası”, “İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi”, “içtihat kararı”, “Tıp Fakültesi”, “haddi hesabı”, “kâr payı” “istihbarat şefi”, “istihkam sınıfı”, “istişare heyeti” “kaptan pilot” “emanete hiyanet” û bi qasî malzemeyên ferhengê gotinên din... Gelo kîjan ji wan bi tirkî ye? Lê kombînezona wan bi tirkî ye

Ger îro em gotinên almanî û îngilîzî ji swêdî derbixin, swêdî hema hema dê lal bimînin. Lê di hevokan de, pêwendîyên gotinên almanî û îngilîzî mîna yên hevokên herdu zimanan çênabin, ew li gora qaîdeyên hevoksazîya swêdî, pêwendîyan bi hevdu re datînin û bi vî awayî hevokên swêdî çêdikin.

Ji ber vê yekê, ez ji wergêrê/a kurd re dibêjim, wergerîne, gava te hin gotinên zimanên biyanî jî bi kar anîn, zêde netirse! Ji ber ko ya herî giring ew e; tu ji mentiqê zimanê kurdî veneqetî, hevoksazîya kurdî biparêzî û nivîsê bixî kirasê kurdî...

Werger û tîpguhêzî

Ji ber ko nivîsên kurmançî bi çend elfabeyan henin, divê em giringîyekê bidin tîpguhêzîyê jî. Lê em gelek çaran tîpguhêzîyê û wergerê tev li hevdu dikin. Ji ber vê yekê jî giring e ko mirov di vî warî de zelalîyekê peyda bike. Her çi qasî hin henin ko gava wergerê li gora misteweya wergerê dabeş dikin, tîpguhêzîyê tê de dihesibînin jî ez ji rastbûna wê zêde ne ewle mim. Ger ez ji aliyê wergera form û naverokê ve lê binihêrim, ez ê jê re nebêjim werger. Lê gava ez mîna hinan bikim û ji aliyê wergerandina tîpan lê binihêrim, dibe ko ez jê re bibêjim wergera tîpan. Di tîpguhêzîyê de -ji xwe ji navê wê jî tê fahmkirin- tîpên tekstê tèn guhertin. Yanî gava mirov nivîsekê ji sistemeke nivîsandinê diguherîne sistemeke nivîsandinê ya din, mirov tîpguhêzîya wê nivîsê dike, yanî translîterasyona wê dike. Loma jî gava mirov nivîseke kurmançî ya ko bi elfabeya kirîlî hatiye nivîsandin, li gora elfabeya latînî diguherîne, mirov wê ji aliyê naverok û formê ve wernagerîne, lê tîpên wê diguherîne. Ev kar jî tîpguhêzî ye.

Wergera ko ez behsa wê dikim ew e ko mirov nivîsê ji zimanekî dike zimanekî din. Baş e, ger werger ew hiner be ko di navbera du zimanan de pêk tê, gelo gava mirov nivîseke bi soranî dike kurmancî, mirov çî dike? Rast e, mirov nivîseke soranî ji sistemeke nivîsandinê diguherîne sistemeke din. Lê ma mirov tîpan bi tenê diguherîne? Ji ber vê yekê, bi ya min, karê ko nivîsekê ji soranî dike kurmancî, werger bi xwe ye. Ji ber ko di vê rewşê de, mirov ne hew tîpên sistema nivîsandina erebî dike tîpên latînî, mirov hevokên nivîsê li gora qaîdeyên gramatîkeke din ava dike. Heta gelek caran divê li hemberî gotinên soranî yên kurmancî bèn pey-dakirin û gelek caran gava eynî gotin di herdu zaravayan de, di eynî mahneyê de bèn bikaranîn jî mirov mecbûr e ko wan li gora fonetîk û rastnivîsandina kurmancî binivîsîne. Yanî mirov di herdu halan de jî ji soranî werdigerîne kurmancî.

Ferqa di navbera soranî û kurmancî de heye, ji ferqa navbera swêdî û norweçiyê bêtir e. Lê tevî vê yekê jî gava mirov nivîsekê ji swêdî dike norweçî, mirov wê werdigerîne. Îroj, tu kes behsa zaravayên Skandînavyayê nake, lê behsa zimanên Skandînavyayê yên cuda tê kirin. Loma jî divê em bi xwe zor nînin û vê yekê mîna wergerê binirxînin. Hin mirov dikarin weha bipirsin, ma ger werger di navbera du zimanan de çêdibe, wê gavê kurmancî û soranî du zimanên cuda nin? Çî ziman e û çî zarava ye, tu kes nikare defînîsyoneke zelal pêşkêş bike. Gelek caran ne pîvanên zimanasîyê, lê pîvanin din dibin sedem ko du zaravayên berê mîna zimanekî dihatin dîtîn, lê ji demeke û pê ve, êdî mîna du zimanên cuda tên dîtîn. Serboxirwetî berîya çend salan mîna zimanekî dihat zanîn, lê niha em dibêjin, zimanê sirbî, zimanê xirwetî û hwd. Gelo ev guhertin li gora pîvanên zimannasîyê çêbû? Na! Ji ber vê yekê jî gava mirov li ser girêdanên kurmancî û soranî dipeyive, divê mirov xwe nexe qaliban û gelek faktorên ji derveyî zimannasîyê jî bibîne û dû re bigîhêje qenaetekê. Loma gava em dibêjin, kurmancî û soranî zaravayên zimanekî nin, pîvanin me yên din henin ko bingehê nirxandina me pêk tînin. Tevî vê jî divê em zanibin ko ev minaqeşeyeke kûr dixwaze û di çarçoveya vê nivîsê de hilnayê.

Neheqîya li hinerê wergerê û li jinan dibe

Hin dibêjin; » Werger weke jinekê ye. Ger xweşik be, ne sadîq e, ger sadîq be, ne xweşik e.« Ev ji alîyekî ve, bi gîştî li jinan û bi taybetî jî li jinên

xweşik heqaretek e û ji alîyê din ve jî neheqîya li wergêran bi xwe ye. Li gora vê îdîayê, nivîsa orîjînal mêr e û werger jî jin e û loma jî werger xwe çî qasî bixemilîne û li dora xwe here û were, sêdaqata wê ew qasî kêmtir dibe. Li gora wan, çare ji sêdaqata wergera xweşik re tune ye. Lê dîroka wergerê nîşan daye ko werger tevî hin qusûrên di sînorên qebûlkirinê de hiltên, dikare hem xweşik be û li gel taybetîyên xwe yê wergerê, sadiq be jî. Sêdaqata wergerê ne ji bo xatirê nivîsa orîjînal bi tenê, herweha ji bo xatirê xwendevanên zimanê wergerê ko xwe dispêrin wergêran jî gelekî girîng e. Lê navê wê li ser e; werger. Ji ber vê yekê, di hinerê peydakirina balansa nav du zimanên cuda de, wergera hem xweşik û hem jî -tevî qusûrên ko 'ilmê wergerê qebûl dike- sadiq bi hevdu re derkeve ortê

Ez di warê wergerê de, şikên henin fêhm dikim. Ez bi xwe jî li wergerên pir xerab rast hatimim. Lê em li vê derê, wergera cidî û wergêrên xwedîşîyan mînaqêşe dikin. Li vê derê, hewildana min ji bo wê ye ko em ter û hişk bi hevdu re neşewitînin, ne ko paraztina wergerên xerab e.

Wergêr û nivîskar

Karê wergerê ji alîyê pisporîyê ve mîna nivîskarîyê ye, di warê zimên de zanîneke kûr dixwaze. Dibe ko şîyana wergêr a afirandinê bi qasî ya nivîskêr ne xurt be, lê tiştê heye ko bivê nevê divê pê re hebe, ew jî şîyana bikaranîna zimên e. Li gora min, yek ji wan ferqên bîngêhî yê di navbera wergêrî û nivîskarîyê de ev e û divê mirov vê yekê tu carî di ser guhên xwe re neavêje. Werger bûyerek e ko di qada civakî de, di navbera mirovan de çalakîyeke ragîhandinê ye û di qada kesî de jî du tiştên cuda wergêrî/ê di quncikê de asê dike; ji alîyê ve nivîsa zimanê orîjînal dixwaze wergêrî/ê têxe bin kontrola xwe û ji alîyê din ve jî qaîdeyên sîstema zimanê wergerê. Loma jî karê wergêrî/ê ew e ko di navbera du bûyerên cuda de balanseke peyda bike. Lê nivîskar ji vê zehmetîyê azad e.

Wergêr û zanîna zimên

Pîvanên ji bo wergêrên zimanên din tên bikarananîn, ji bo yê kurdî jî derbas dibin. Ji ber vê yekê, divê wergêr berîya hertiştî, di warê rêziman, hevoksazî û stîlistîka kurmancîya nivîskî de xwedîyê/a zanîneke pir baş be. Ev xusûsiyet di ser hertiştî re ye. Ji bo karê wergerê, ya herî bîngêh ew e; bêyî wê nabe. Ev taybetîya ha, di pêvajoya wergerê de bi mirov re çên-

abe. Dibe ko di pêvajoya wergerê de, ev taybetî xurttir bibe, lê ji bo destpêkirina vî karê ko pisporîyekê dixwaze, berê ev taybetî pêwîst e. Yanî divê piştî ko mirov di warê zimên de xwe amade kir û piştî ko ev taybetî li ba mirovî çêbû, mirov dikare dest bi karê hinerê wergerê bike.

Ji derveyî zanîna zimên, taybetîyeke din, an şîyaneke din jî heye ko divê bi wergêrî/ê re peyda bibe. Ew jî ev e; gava mirov di nivîsê de tiştek fêhm nekir, divê mirov di destpêkê de, ji nivîskarê/a nivîsa orijînal nekeve şikê ko ew tiştên bêmahne dinivîsîne. Ji berdêla wê, divê mirov wê şîyana xwe derxîne pêş ko mirov bi xwe ew fahm nekiriye. Yanî divê şîyana têgîhiştîna netêgîhiştîna bi mirov re hebe û divê li ba wergêran berîya şikê, hisên rêza li hember nivîskarê/a teksta orijînal peyda bibin. Ev bi qasî zanîna zimên ne giring be jî jê ne kêmtir e. Gava ev taybetîyên ha bi hevdu re, bi mirov re peyda nebin, divê mirov ne xwe li wergerîyê bike bela û ne jî têkeve tora wê. Hin xusûsîyetên din henin ko li gora zanîna ko min li jorê anî zimên, ne ew qasî giring in. Ji ber ko gava xusûsîyetên li jorê hatin nivîsandin, bi mirovî re peyda nebin, ji xwe, xusûsîyetên din hebin jî şertên wergêrbûnê pêk nayên.

Gelek caran weha ye ko mirov bi zimanê orijînal pir baş dizane û ji ber wê yekê ye ko mirov dibêje qey mirov dikare wergerîne zimanekî din. Helbet, zanîna di warê zimanê orijînal de, pêwîst e. Bo nimûne; gelek kes henin ko bi tirkî baş dizanin, li malên xwe jî fêrî kurdî bûnin û bêyî ko li ser zimanê kurdî baş bixebitin û zanînen di vî warî de henin werbigirin, divê qey ew ê bikaribin ji tirkî wergerînin kurdî. Ji ber ko ew weha bawer dikin ko zanîna wan a tirkî têrê dike. Lê tevî wê jî ev bawerî şaş e. Ji ber ko zanîna herî kûr ji bo zimanê ko mirov dê wergerîne pêwîst e û gava mirov herdu zanînan bide ber hevdu, ev ji zimanê ko mirov jê werdigêrîne jî giringtir e. Bo nimûne li Swêdê, gava mirov bixwaze di warê wergerê de bibe desthilatdar, mirov miracaetî dezgeheke taybetî dike. Wê gavê divê mirov dîyar bike, bê mirov dê ji bo kîjan zimanî bibe desthilatdar. Yanî bo nimûne; mirov dê ji swêdî wergerîne kurdî, an jî ji kurdî wergerîne swêdî. Ji ber ko imtihanên wan cuda nin, ji bo her yekê imtihanêke taybetî heye. Mirovek dikare bi swêdî pir baş bizanibe, lê tevî ko kurdîya wî mirovî baş be jî di wê de, bi qasî swêdî ne şareza be. Ew mirov dibe ko dikare ji kurdî wergerîne swêdî, lê nikare ji swêdî wergerîne kurdî. Hin wergêr dikarin hebin ko bi salan desthilatdarên wê bin ko ji swêdî werdigêrînin kurdî, lê desthilatdarîya wan ji bo nivîsên ji kurdî werdi-

gerin swêdî tune bin.

Ger mirov dê bibe wergêrê/a nivîsên herdu zimanan, bo nimûne, ger mirov dê ji swêdî wergerîne kurdî û ji kurdî wergerîne swêdî, wê gavê divê mirov herdu zimanan pir baş bizanibe û li ser vî bengehî, desthilatdarîya wergera herdu zimanan werbigire. Ev ji bo wergêrên resmî derbas dibe.

Li gora min, ya herî baş ew e ko mirov berê wergerîne zimanê xwe yê bav û kalan (ji qewla hinan, zimanê zikmakî). Ji ber ko mirov zimanê xwe bi her awayî baştir dizane. Ev divê neyê wê mahneyê ko wekî din nabe. Belê, wekî din jî dibe. Lê li gora min, ya baş, ya herî îdeal ew e ko zimanê mirov ê duduyan bibe zimanê orîjînal, yanî zimanê nivîsa ko dê bê wergerandin û zimanê mirov bi xwe jî zimanê wergerê be. Mirov ê ko nuh dest bi vî karî bike, ji zimanê xwe dest pê bike, yanî berê wergerîne zimanê xwe dê baştir be. Lê mixabin, ev li ba kurdan bi awayekî pir berevajî pêk tê. Ji ber ko problema gelek kurdan a herî mezin ew e ko ew bi zimanê xwe pir baş nizanin. Ev jî di vî warî de, taybetîya rewşa kurdan dîyar dike.

Tiştêkî din jî heye ko divê ew jî bi kurtî bê diyarkirin; wergêr hem pisporên zimên û hem jî pisporên beşekî jîyanê nin. Bo nimûne; ger mirov wergêrê/a beşê hiqûqê be, divê mirov li gel pisporîya zimên bi giştî, di warê zanebûna hiqûqê de jî pir baş be. Ger mirov wergêrê/a bazara kar be, divê mirov li gel zanebûna zimên, qanûn û termînolojîya li wê qadê derbas dibin jî baş bizanibe. Yanî mirov wergêrê kîjan beşê jîyanê be, divê mirov digel zanebûna zimên, xwedîyê/a zanebûna prensîp, qanûn û termînolojîya wî beşê be jî.

Meslek û hobi

Hin wergêr henin, berî wergerê, pirtûka ko dê wergerînin ji serî heta binî dixwîne û dû re dest bi wergera wê dikin. Lê hin jî henin, pêwîst nabinîn ko berê giştî bixwînin, hema raste rast dest bi wergerê dikin. Li gora wan, ji ber ko ew profesyonel in û li gora karên ko dikin, pereyan werdigirin û bi wan pereyan debara xwe dikin, tu lukseke wan a weha nîne ko berê bixwînin û dû re wergerînin. Ew bi vî awayî naxwazin eynî karî du caran bikin. Ji ber ko ew di pêvajoya wergerê de, ji xwe dixwînin. Dû re -gava bo nimûne ger pirtûkê dê werbigere kurdî- ji bo kirasê kurdî tam lê bibe û uslûb tam bibe uslûba kurdî dixwînin û cara dawîyê jî ji bo teshîhê

dixwînin. Yanî bi vî awayî, wergêrekî/e profesyonel ji xwe bi kêmanî, sê caran dixwîne. Wergêrên profesyonel ji hin deveran, bo nimûne ji weşanxaneyan bi heqê xwe kar werdigirin û li gora karên ko ji wan tên xwastin dixebitin. Carinan jî çend karan bi hevdu re werdigirin û dema qedandinê jî dîyar e. Ji ber vê yekê, gelek xwezayî ye ko awayê xebata wan jî cuda be.

Wergêrên ko bi vî karî xwe xwedî nakin, piranîya caran ew ê kîjan pirtûkê wergerînin, ew bi xwe biryarê didin û ji ber vê yekê jî hem ji alîyê hîlbijartina berhema ko dê bê wergerandin azadtir in, hem ji alîyê demê ve bêhna wan firehtir e û hem jî ji alîyê awayê xebatê ve luksa wan heye ko berîya ko wergerînin, berhemê carekê, an du caran bixwînin.

Bila kes nefikire ko wergerên wergêrên profesyonel hertim ji yên îdeel baştir in. Ji ber ko ji bo wergêrên profesyonel, ev karekî ticarî ye, ji ber vê yekê, ew gelek caran ji bo karên xwe di dema xwe de biqedînin, mecbûr in ko bi lez û bezê bixebitin. Ev jî carinan tesîrê li qalîteya wergêrê dike. Ji xwe, em gelek caran li wergerên bêhûrbijar rast tên. Lê divê ev neyê wê mahneyê jî ko wergerên îdeel ji yên profesyonel baştir in. Li herdu alîyan jî hem wergerên biqalîte û hem jî yên di ser guh re hatinin avêtin henin. Li vê derê, tiştê heye ko divê ji bo herdu alîyan bingeh be, ew jî zanîna di warê zimên de ye. Mirovê/a ko ne desthilatdarê/a wî zîmanî be ko dê berhemê wergerîne, weke min berê jî behs kir, divê xwe li vî karî ranekişîne.

Ji ber ko carinan hin dibêjin, min wergerandiye, ji kerema xwe re li zîmanê wê binihêre û rast bike. Gava mirov lê dinihêre ko kiras ne kirasê kurdî ye, wê gavê dibêjin, kurdîya me zêde ne xurt e, lê hêdî hêdî çêdibe. Divê em hewil bidin ko wergera kurdî ji vê belengazîyê rizgar bikin û yên kurdîya wan ne xurt be, ji kerema xwe re, kengî kurdîya wan xurt bû, bila vegehin vê meydanê, da em bikaribin wê gavê feydeyê ji karên wan bibînin û kurdî jî bi keda wan geştir û şêrîntir bibe. Ji ber ko berîya karê wergerê, karekî wan î din heye ko divê kurdîya xwe pêş de bibin û gava gîhaştin wê qonaxê ko zanîna wan a kurdî têra wergerê dike û ger ew jî dixwazin vî karî bikin, bila dakevin qada vî hinerî û pîreyên navbera kulturen ava bikin. Di warê wergerê de, rêya herî baş ew e ko divê em ji bo profesyonelkirina vî karî bi awayekî cidî bixebitin.

Divê em bi xwe rûmetê bidin zimanê xwe û prestîja wî bilind bikin

Ji bo vê yekê jî werger pêwîst e. Yek ji wan sitûnan werger e ko divê em xwe bispêrinê. Loma divê kurd bi awayekî pir cidî li ser wergerê rawestin. Divê em rûmetê bidin zimanê xwe û nehêlin ko li gora zimanên din, bi kêmanî di jîyana me de, têkeve dereceya duyem. Ger em weha nekin, wê gavê heqê me tune ye ko em xweşbîn bin. Wê çaxê, gava em îdîa dikin û dibêjin, em ji bo nasname û kultura xwe têdikoşin, ji naveroka xwe bêpar û weke sloganeke vit î vala dimîne. Heta weha be, em sedsalî jî di ber xwe de bidin, û di wê berxwedanê de, nêvîyê me jî tê de here, ji yên mayî re tu mîras namîne ko pê şêxsîyeta xwe ya neteweyî xurttir bike.

Divê zimanê me li ba me, nemaze jî li hember erebî, tirkî û farisî, xwedîyê prestîjêke taybetî be. Divê prestîja tu zimanî, li ba me ji ya zimanê me ne zêdetir be. Ger em weha nekin, ji berdêla zimanê xwe, prestîjê bidin zimanên din, kurdîya me dê nikaribe xwe li ber wan bigire û ew ê bi destên me têkeve rewşeke xerab. Ne hew asîmîlator, helwêstên di vî warî de henin jî tesîrê li pêvajoyê dike.

Werger pêwîstîyek e, lê ji bo kurdan, awayekî lêbixwedîderketinê ye û li dijî asîmîlasyonê jî keleheke me ya xurt e. Gava ji tirkî, erebî an farisî pirtûkek wergerîya kurdî, divê em nebêjin »Ez dikarim vê pirtûkê bi zimanê wê yê orîjînal bixwînim. Ji ber vê yekê, ne hewce ye ko ez wergera wê ya bi kurdî bixwînim«. Ger em weha bikin, wê gavê, kurdî bi tenê ji wan kesan re dimîne ko ji derveyî kurdî bi tu zimanên din nizanin. Ev ji bo zimanên xwedîyên dezgehan in û misogerîya berdewamîya wan di misteweya dewletan de hebe, dibe ko ne pirseke zêde giring be. Lê ji bo kurdan û ji bo kurdîya ko hin dixwazin wê rojekê berîya rojekê gor bikin, helwêstên taybetî pêwîst in. Hinerê wergerê di vî warî de jî sitareke me ya mezin e ko divê em xwe lê bigirin. Lê berîya wê, divê li ba me, prestîja wergera kurdî pir bilind be.

Gelo ger nivîskarên kurd bibêjin, »Xwendevan bêtir bi tirkî, erebî an farisî dizanin, em ê bi wan zimanan binivîsînin«, wergêrên kurd bibêjin; »wergera bi tirkî, erebî an farisî hêsantir e, mirov di warê termînolojîyê de, tu zehmetîyan nakişîne. Ev ziman hêsantir in, em ê wergerînin van zimanan«; ger sîyasetvanên kurd bibêjin; »Ya giring mesaja me ye. Em dû re dikarin li ser pirsê zimên rawestin“ û bi vî awayî, zimanên jîyana me ya sîyasî, her zimanên biyanî bin, ma tu çirûskên hêvîyê dê di pêşeroja me

de xuya bibin? Ji bo ko em di derheqê pêşeroja xwe de, mişt bi hêvî bin, divê em prestîja zimanê xwe, di jîyana xwe de, di jîyana kurdan de bilindtir bikin û di vî warî de hinerê wergerê jî xwedîyê roleke mezin e.

Wergêrno, ji bîr nekin ko kurdî erdekî bêav e û hinerê wergerê çemekî boş e diherike! Wergerînin! Nemaze ji tirkî, erebî û farisî wergerînin! Hûn dikarin pirtûkên ko ji zimanê wan wergerîyanin kurdî nîşanî wan kesan bidin ko dibêjin; “Kurdî tune ye, ger hebe jî formeke zimanê me ya xerabe ye.” Ji wan bipirsîn, bê ka çi ji wan fêhm dikin. Îcar yên ko kurdî înkâr bikin, wê gavê di serî de kultura xwe înkâr dikin, hem berhem û hem jî nivîskarên wan berhemên bi xwe înkâr dikin. Helbestvan û nivîskarên ko wergerên berhemên wan bi kurdî hebin, nikarin bibêjin kurdî tune ye. Ger ew bibêjin jî xwe înkâr dikin. Di vê mahneyê de, wergera kurdî ya li dijî asîmîlasyonê mertalek e, li dijî înkarkirinê jî şûrek e. Divê baş bê zanîn, kurdîya ko bû mijarê wergerê, êdî nema dikare mîna berê bimîne. Ji ber ko werger pêşveçûneke bileztir li ser zimanê wergerê ferz dike. Werger zorê dide sînoran û zimanê wergerê tevî kultura wergerê, bi gelek kulturên cuda, awayê fikirandin û têgîhiştinên cuda cuda re rû bi rû dike. Divê zimanê kurdî jî vê îmkanê bê par neyê hiştin.

Her çi qasî di kurdî de mînaqêşeyên li ser wergerê, ne pir kevin in jî em dibînin ko tradîsyoneke wergerê hêdî hêdî li ba me jî bi cîh dibe. Ev hêvîyê dide mirovî. Lê ji bo ko werger bi fonksîyoneke temam tesîra xwe dîyar bike, divê em di vî warî de, baş agahdar bin û her sal bi kêmanî bi qasî ko em dinivîsîn, an jî du qatê nivîsandinê, ji zimanên biyanî wergerînin kurdî. Bila wê gavê, kurdî di meydana danûstendina çand û zimanan de, bi serbilindî here û were û bila wergerên vî zimanî pîreyên mezin ava bikin, da ev ziman jî xwe pê bigîhine her deverên cîhanê.

(Nûdem- hejmar:38, Nefel.com, Kurdinfo.dk)